

Dagmara K. Zuzek

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie

DETERMINANTY ROZWOJU EKOINNOWACJI W SEKTORZE MSP NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

DETERMINANTS OF THE DEVELOPMENT ECO-INNOVATION IN THE SME SECTOR FOR EXAMPLE IN MAŁOPOLSKA PROVINCE

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, ekoinnovazione, zrównoważone produkcja

Key words: small and medium-sized enterprises, ecoinnovation, sustainable production

Abstrakt. Celem badań było wskazanie determinant rozwoju ekoinnovazione wprowadzanych w małych i średnich przedsiębiorstwach oraz barier ich rozwoju. Przedstawiono wyniki badań zrealizowane na przełomie 2013 i 2014 roku w województwie małopolskim. Wdrażanie ekoinnovazione przez przedsiębiorstwa stanowi dla nich szansę uzyskania przewagi konkurencyjnej na rynku. Do głównych powodów przemawiających za ich wprowadzeniem zaliczyć można: ulgi podatkowe, troskę o stan środowiska i chęć poprawy wizerunku firmy. Mimo rozwiązań instytucjonalno-prawnych, których celem jest zwiększenia działań w tym zakresie, przedsiębiorstwa z sektora MSP napotykać na liczne bariery. Do najważniejszych należą: niepewność rynkowa, ograniczenia finansowe i przestarzała infrastruktura.

Wstęp

Współczesne przedsiębiorstwa funkcjonujące na rynku dążą do uzyskania przewagi konkurencyjnej, obniżenia kosztów, podniesienia efektywności działania oraz proekologicznych rozwiązań, chcąc przy tym spełnić oczekiwania klientów. Jest to zadanie szczególnie istotne dla tych firm, dla których oddziaływanie na środowisko nie jest obojętne. Rozwój gospodarczy powinien postępować w sposób zrównoważony, zachowując równowagę ekonomiczną, społeczną i środowiskową.

Celem artykułu było wskazanie determinant rozwoju ekoinnovazione wprowadzanych w małych i średnich przedsiębiorstwach (MSP) oraz barier ich rozwoju. Przedstawiono wyniki badań zrealizowane na przełomie 2013 i 2014 roku. W pierwszej fazie badań dobór przedsiębiorstw był celowy – musiały one należeć do sektora MSP i prowadzić swoją działalność w województwie małopolskim. Następnie zastosowano dobór losowy (150 firm). Zebrane wyniki zostały opracowane statystycznie z zastosowaniem analizy rang Kruskala-Wallisa oraz korelacji rang gamma.

Pojęcie i determinanty rozwoju ekoinnovazione

Pojęcie ekoinnovazione funkcjonuje w literaturze przedmiotu pod wieloma postaciami. Po wszechnie uznaje się, że zmierzają one do rozwoju nowych produktów i procesów, które dostarczają konsumentowi i biznesowi wartości, ale istotnie zmniejszają środowiskowe oddziaływanie [Ziółkowski 2008]. Główną cechą innowacji ekologicznych jest przyczynianie się do zmniejszenia obciążenia środowiska. Można to zrobić na dwa sposoby: oceniając jej wpływ środowiskowy bezpośrednio (zmniejszenie zużycia energii i surowców, zmniejszenie emisji i odpadów czy zachowanie bioróżnorodności) oraz oceniając jej wpływ środowiskowy pośrednio (działania ekologiczne w ramach strategii zrównoważonego rozwoju) [Lulewicz-Sas 2011].

Ekoinnovazione jest swoistym kierunkiem myślenia i działania, wyznaczającym podstawowe ścieżki rozwoju, określanego dziś rozwojem zrównoważonym. Koncepcja zrównoważonego rozwoju ma na celu zapobieganie procesom negatywnym w odniesieniu do środowiska i wymaga akceptacji społecznej funkcjonowania przedsiębiorstw. Przedsięwzięcia prowadzone w przedsiębiorstwach

mogą przyjmować charakter naprawczy lub zapobiegawczy [Wielewska 2013a]. Rozwój zrównoważony wykorzystuje wiele mechanizmów, instrumentów i metod w celu osiągnięcia zrównoważonego stanu gospodarek i społeczeństw w warunkach, jakie określa ekosystem [Woźniak 2010].

Wdrażanie ekoinnovazioneji, jak również innych instrumentów zrównoważonego rozwoju, pozwala na przedstawienie różnych ujęć tego zagadnienia. Pierwsze z nich, to ujęcie przyrodnicze, które wykazuje nadrzędność wartości przyrodniczych w stosunku do działalności gospodarczej i aktywności społecznej. Drugie, ekonomiczne wskazuje na potrzebę równoważenia działalności gospodarczej i produktywności ekosystemów. Trzecie, to ujęcie cywilizacyjne, mówiące że równowaga powinna być osiągnięta z pomocą odkryć naukowych, które jako jeden z głównych zasobów strategicznych, wykorzystują informację, wiedzę i kreatywność człowieka w procesie rozwoju [Paluch 2013].

Ważnym czynnikiem wpływającym na tempo rozwoju i jakość innowacji ekologicznych jest zainteresowanie konsumentów ochroną środowiska. W związku z tym duże znaczenie mają standardy środowiskowe, gdyż wyróżniają one przyjazne środowisku produkty i metody produkcji oraz wspomagają ekologicznie świadomych konsumentów w ich decyzjach rynkowych [Klemmer, Löbbe 1999].

Do czynników wpływających na wprowadzenie ekoinnovazioneji zaliczyć można te, które związane są ze specyfiką przedsiębiorstw [Urbaniec 2009]:

- wielkość przedsiębiorstw (małe przedsiębiorstwa charakteryzują się mniejszym potencjałem pod względem możliwości wprowadzania ekoinnovazioneji, gdyż mają ograniczone możliwości finansowe i organizacyjne),
- branżę (ekoinnovazioneji są realizowane w sektorze papierniczym i poligraficznym oraz chemicznym, natomiast w takich branżach jak: produkty metalowe, środki spożywcze, produkcja maszyn – są rzadkością);
- kulturę przedsiębiorstw (w wielu firmach ochrona środowiska jest postrzegana jako element kultury, ponieważ w wyniku przyjaznych środowisku procesów i produktów może poprawić się pozycja rynkowa i ogólny wizerunek organizacji).

Rozwój ekoinnovazioneji zależy także od czynników makroekonomicznych, wsparcia instytucjonalnego, uwarunkowań prawnych, oczekiwań społecznych i stosunków z dostawcami i odbiorcami. Otoczenie zewnętrzne może wywierać stymulujący wpływ na innowacyjność w przedsiębiorstwie, ale może również wpływać demotywująco. Zatem tworzenie sprzyjającego otoczenia i klimatu jest jednym z zasadniczych zadań ustawodawcy [Kud 2010].

Korzyści ekologiczne są ważnym, ale nie najważniejszym czynnikiem determinującym wprowadzanie ekoinnovazioneji. Duże znaczenie mają korzyści ekonomiczne związane z kosztami (np. redukcja kosztów usuwania odpadów). Również prawne i polityczne uregulowania w odniesieniu do ochrony środowiska mają duży wpływ na zainteresowanie przedsiębiorców wprowadzaniem innowacji ekologicznych.

Waga problemów ochrony środowiska w działaniu przedsiębiorstw przyczyniła się do wzrostu zainteresowania tą sferą inwestowania. Inwestycje ekologiczne stanowią dziś fundamentalną formę realizacji dla przedsiębiorstw zadań w dziedzinie ochrony środowiska wynikających z koncepcji zrównoważonego rozwoju [Wielewska 2013b].

Barieri wdrażania ekoinnovazioneji

Działania zmierzające do wprowadzania ekoinnovazioneji napotykać na wiele barier, które wynikają w głównej mierze z zawodności rynków w obszarze ochrony środowiska naturalnego. Na podstawie analizy literatury stwierdzić można, że czynnik ekonomiczny stanowi główną barierę rozwoju ekoinnovazioneji w Polsce. Innowacje ekologiczne uznawane są za kosztowną i złożoną działalność, która związana jest:

- ze znaczącymi inwestycjami: B+R, wyposażenie, procedury użycia, koszty transakcji,
- ze złożoną organizacją: innowacja ekologiczna angażuje różne dyscypliny i dużą liczbę podmiotów z różnych obszarów badawczych,
- potrzebą pełnego zrozumienia i wizji przyszłych potrzeb: relatywny brak wyrazistości kwestii ekologicznych i problemy informacyjne występujące w procesie ekoinnovazioneji mogą okazać się niepewne dla wielu różnych podmiotów [Lulewicz-Sas 2011].

Przedsiębiorstwa zwłaszcza z sektora MSP w Polsce bazują przede wszystkim na środkach własnych. Tylko w niewielkim stopniu wykorzystują źródła zewnętrzne, takie jak kredyty, pożyczki i fundusze unijne [*Strategia innowacyjności...* 2011]. Środki przeznaczone na współfinansowanie działań innowacyjnych z funduszy Unii Europejskiej (UE) są stosunkowo słabo wykorzystywane. Samo aplikowanie przysparza pewnych problemów, co zniechęca przedsiębiorców do ubiegania się o nie.

Na rozwój rozwiązań prośrodowiskowych istotny wpływ ma także otoczenie instytucjonalne, które wspiera działalność innowacyjną przedsiębiorstw. Główną formą wsparcia są m.in.: doradztwo, inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczne. Jednak mimo obserwowanego wzrostu liczby tych ośrodków, wsparcie, na które mogą liczyć firmy wciąż jest niewystarczające.

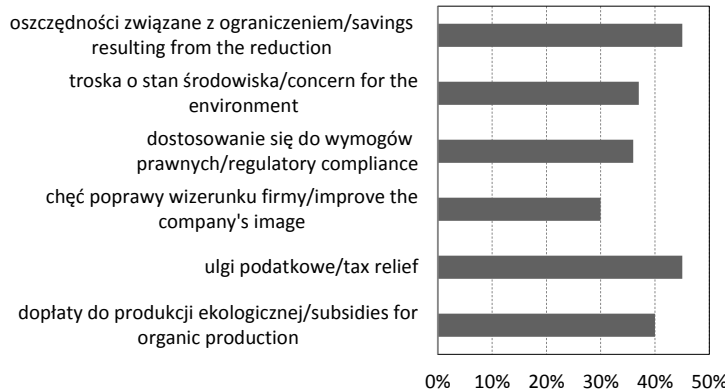
Małe zainteresowanie wprowadzaniem innowacji ekologicznych w Polsce wynika także z braku wiedzy. Najbardziej widoczne jest to w sektorze MSP, gdyż przedsiębiorstwa te dysponują niewielkim kapitałem, brakiem doświadczenia w tym zakresie oraz niewielkimi zasobami ludzkimi.

Ekoinnowacje w opinii przedsiębiorców – wyniki badań własnych

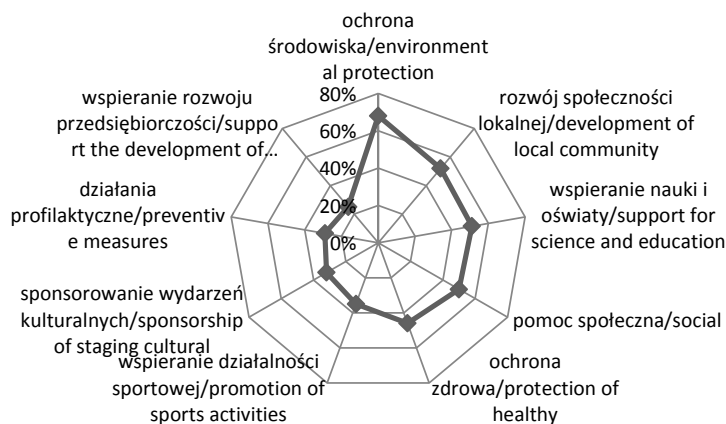
Z badań ankietowych autora wynika, że głównymi motywacjami do podjęcia działań na rzecz środowiska były chęć obniżenia kosztów działalności przedsiębiorstwa i ulgi podatkowe (45%). Polscy przedsiębiorcy dostrzegali bowiem efektywny wymiar ekoinnowacji i korzyści gospodarczych wynikających z ich wdrażania. Kolejnymi czynnikami były poprawa wizerunku firmy (30%) oraz chęć poprawy stanu środowiska (37%), w którym przedsiębiorstwa funkcjonują. Świadczyć to może o rosnącej świadomości ekologicznej przedsiębiorców, jak również znaczeniu postaw prośrodowiskowych na rynku. Działania innowacyjne w zakresie rozwiązań proekologicznych podejmowane były zazwyczaj przy okazji modernizacji przedsiębiorstwa. Rzadziej przedsiębiorcy wskazywały regulacje środowiskowe, jako istotny bodziec do podjęcia działań na rzecz środowiska.

Jak wspomniano, przedsiębiorstwa, aby poprawić swój wizerunek na rynku, wprowadzają różnego rodzaju rozwiązania innowacyjne chcąc pozytywnie oddziaływać na środowisko (stosując ideę społecznej odpowiedzialności biznesu – CSR), a przy okazji daje to możliwość uzyskania przewagi konkurencyjnej. Przedsiębiorstwa zorientowane na ochronę środowiska pozwalają zmniejszać koszty ekonomiczne, oszczędnie i racjonalnie gospodarować zasobami, chronić powietrze, wodę, gleby, utylizować odpady, zmniejszać uciążliwość firmy dla środowiska i w efekcie kształtować ich pozytywny wizerunek, opierając się na działaniach uwzględniających troskę o stan środowiska. Jest to wizerunek, który prowadzi do dalszych efektów, do podniesienia prestiżu firmy, wzrostu zaufania do jej produktów i marki, dobrych relacji z władzą i społecznością lokalną, do rozwoju świadomości ekologicznej tych, którzy z firmą się stykają, wreszcie do silniejszej pozycji na tle konkurencji [Zuzek, Mickiewicz 2013].

Główną barierą dla wdrażania ekoinnowacji wskazywana przez ankietowanych były ograniczenia finansowe. Wynikało to z faktu, że działalność gospodarcza MSP w głównej mierze finansowana jest z kapitału własnego, który nie zawsze jest wystarczający na realizację bieżącej aktywności go-

Rysunek 1. Powody podjęcia działań prośrodowiskowych
Figure 1. Reasons of action of pro-environmental
 Źródło: badania własne
Source: own research

Rysunek 2. Obszary, w które najbardziej zaangażowane są przedsiębiorstwa w ramach CSR

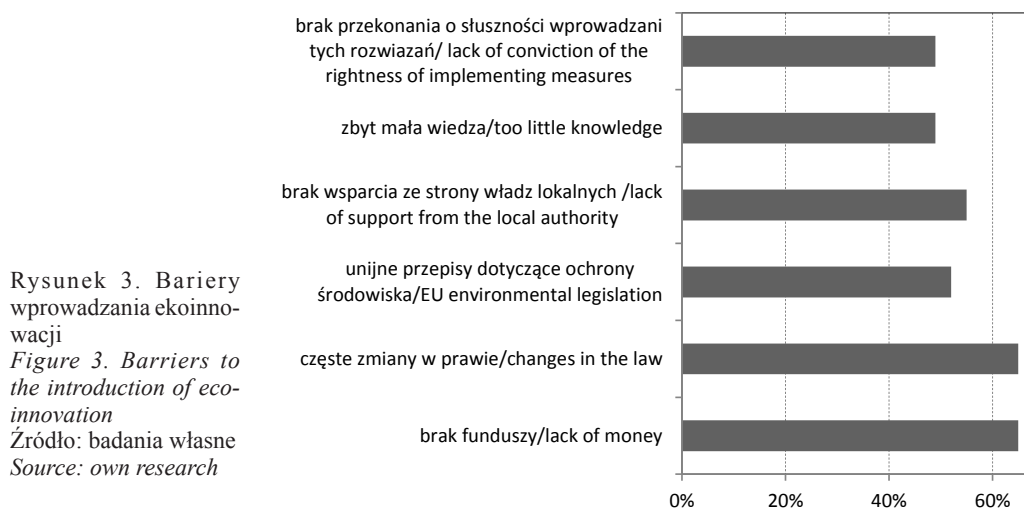
Figure 2. The areas in which most businesses are involved in CSR

Źródło: badania własne
Source: own research

spodarczej, nie wspominając o finansowaniu jakiegokolwiek innowacji. Również dostęp do kapitału zewnętrznego (kredyty, pożyczki) stanowił istotną barierę w tym zakresie. Często, brak historii finansowej, która ułatwia ocenę wiarygodności przedsiębiorstwa, relatywnie wysokie koszty sporządzania wniosków kredytowych oraz brak wystarczających zabezpieczeń uniemożliwiają lub spowalniają działania w kierunku pozyskania tych środków finansowych. Ograniczone oddziaływanie regulacji środowiskowych na firmy według ankietowanych wynika także z ich niskiej świadomości prawnej.

Jak wynika z badań, dla przedsiębiorców działających przedsiębiorczo, którzy znają przepisy prawa, były one głównym bodźcem podejmowania działań, w tym o charakterze innowacyjnym. Wśród innych czynników wymieniano rosnące wymagania konsumentów wynikające ze wzrostu zamożności i świadomości ekologicznej w społeczeństwie. Z kolei brak strategii rozwoju przedsiębiorstw ograniczał tego rodzaju działania, gdyż długookresowe korzyści m.in. z poprawy efektywności działań firmy były przesłaniane przez krótkookresowe potrzeby inwestycyjne. Niska skłonność MSP do współpracy i preferowanie samodzielnego wprowadzania ekoinnowacji również przyczyniała się do niewykorzystania pełnego potencjału ich tworzenia.

Brak wiedzy był także istotną barierą we wdrażaniu takich rozwiązań. Poprawy tego stanu rzeczy upatrywano w usługach doradczych w zakresie ochrony środowiska i oceny efektywności wykorzystania zasobów. Jednak przedsiębiorcy nie widzieli korzyści z tego typu usług, traktując je jako koszt, a nie możliwość poprawy funkcjonowania firmy.

Rysunek 3. Bariery wprowadzania ekoinnowacji

Figure 3. Barriers to the introduction of eco-innovation

Źródło: badania własne
Source: own research

Wnioski

Wzrost zagrożeń środowiskowych i zwiększająca się świadomość ekologiczna spowodowały, że na początku lat 90. XX wieku pojawiła się koncepcja ekoinnowacji. Ze względu na występowanie licznych problemów ekologicznych i poszukiwań bardziej zrównoważonych rozwiązań produkcji, działania prośrodowiskowe cieszą się coraz większym zainteresowaniem zarówno ze strony władz lokalnych i przedsiębiorców.

Wśród najczęściej wymienianych powodów podjęcia decyzji o wdrażaniu innowacji ekologicznych badanych przedsiębiorstw najczęściej wskazywano: troskę o stan środowiska, dostosowanie się do wymogów prawnych oraz chęć poprawy wizerunku firmy. Największą zachętą we wdrażaniu wzorców zrównoważonej produkcji były ulgi podatkowe. Przedsiębiorstwa wymieniały także konieczność pogłębiania wiedzy na temat działań zmniejszających negatywny wpływ na środowisko naturalne.

Wynik badań pokazały, że małe i średnie przedsiębiorstwa mimo chęci do wprowadzania innowacji prośrodowiskowych napotykają jednak na szereg barier uniemożliwiających im rozwój w tym zakresie. Do najważniejsze z nich zaliczyć można: brak środków finansowych na tego typu rozwiązania, częste zmiany w prawie i niejasności przepisów dotyczących ochrony środowiska.

Literatura

- Kud K. 2010: *Przyszłość ekoinnowacyjności w Polsce – próba projekcji oraz wnioski i rekomendacje*, [w:] L. Woźniak, J. Strojny, E. Wojnicka (red.), *Ekoinnowacyjność dziś i jutro – wyzwania, bariery rozwoju oraz instrumenty wsparcia*, Wyd. PARP, Warszawa, ISBN 987-83-7585-063-5.
- Lulewicz-Sas A. 2011: *Ewolucja drogą do zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw*, [w:] B. Powichrowska (red.), *Przedsiębiorstwo w warunkach zrównoważonej gospodarki opartej na wiedzy*, Wyd. WSE w Białymstoku, Białystok, ISBN 978-83-61247-06-7.
- Paluch Ł. 2013: *Konceptualizacja pojęcia zrównoważony rozwój (sustainable development)*, Episteme, nr 18, t. I, Wyd. Stowarzyszenia Twórców Nauki i Kultury Kraków.
- Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki (Projekt)*. 2011: Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Urbaniec M. 2009: *Wpływ innowacji ekologicznych na rozwój zrównoważony*, [w:] E. Sidorczuk-Pietraszko (red.), *Funkcjonowanie przedsiębiorstw w warunkach zrównoważonego rozwoju i gospodarki opartej na wiedzy*, Wyd. WSE w Białymstoku, Białystok, ISBN 978-83-6124-706-7.
- Wielewska I. 2013a: *Ecological investment projects in the scope of activity of agribusiness enterprises – selected issues*, Rocz. Nauk. SERiA, t. XV, z. 3, 373.
- Wielewska I. 2013b: *Inwestycje proekologiczne w agrobiznesie a zrównoważony rozwój obszarów wiejskich województwa pomorskiego*, Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis, seria Oeconomica, nr 301(71), Szczecin, 144.
- Woźniak L. 2010: *Możliwe kierunki rozwoju ekoinnowacyjności – poziom globalny, wspólnotowy i kraju*, [w:] L. Woźniak (red.), *Ekoinnowacyjność dziś i jutro – wyzwania, bariery rozwoju oraz instrumenty wsparcia*, Wyd. PARP, Warszawa, ISBN 978-83-7585-063-5.
- Ziółkowski B. 2008: *Znaczenie ekoinnowacji dla rozwoju przedsiębiorstw*, [w:] A. Graczyk (red.), *Zrównoważony rozwój w teorii ekonomii i w praktyce*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej, nr 1190, Wrocław.
- Zuzek D., Mickiewicz B. 2013: *Ekologiczne odniesienia społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, Journal of Agribusiness and Rural Development, Poznań, 2(28), 291-298.

Summary

The purpose of the article was to identify the determinants of innovation introduced in small and medium-sized enterprises and barriers to their development. There were presented results of research carried out at the turn of 2013 and 2014 in the Malopolska province. The introduction of eco-innovation by businesses, gives a chance to gain a competitive advantage in the market. The main reasons for their introduction are: tax relief, care for the environment and a desire to improve the company's image. The SME sector companies face many barriers to their implementation for example: the market uncertainty, financial constraints and outdated infrastructure.

Adres do korespondencji
dr Dagmara K. Zuzek

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Zakład Ekonomii i Polityki Gospodarczej
Al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków, tel. (12) 662 43 53
e-mail: d.zuzek@ur.krakow.pl